

И. А. ДЫРДА
г. Кривой Рог

ПОЛИКУЛЬТУРНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЯЗЫКОВОЙ ПОДГОТОВКИ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА

В статье проанализированы различные взгляды отечественных и зарубежных ученых на определение понятий «компетентность», «поликультурная компетентность», рассмотрена сущность поликультурной компетентности в процессе языковой подготовки иностранных студентов. В статье подчеркнуты особенности языковой подготовки иностранных студентов.

Ключевые слова: компетентность, поликультурная компетентность, иностранные студенты, украинский язык как иностранный, поликультурное образование.

Стаття надійшла до редколегії 12.02.2015

УДК 37.013

А. О. ДРАГАН
м. Миколаїв
anastasiya_dragan@mail.ru

РОЗВИТОК МІЖОСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИН ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті обґрунтовано особливості розвитку міжособистісних відносин у дітей молодшого шкільного віку. Розглянуто особливості молодшого шкільного віку. Проаналізовані особливості побудови стосунків між дівчатами та хлопцями молодшого шкільного віку. Схарактеризовано чинники, які впливають на вибір взаємин дитини з однолітками та їхню значущість. Проаналізовано дружбу як феномен, що виникає саме в молодшому шкільному віці. Висвітлено особливості специфіки спілкування дітей у колективі однолітків. Визначено вплив мовної культури спілкування на положення дитини в системі особистісних взаємин. Проаналізовано вплив статусу дитини в системі особистісних відносин на її особистісний розвиток.

Ключові слова: міжособистісні відносини, молодший шкільний вік, взаємовідносини, особистісний розвиток.

В умовах відродження національної системи освіти розвиток засад спілкування учасників навчально-виховного процесу є однією із нагальних педагогічних проблем, що зумовлено становленням демократичної, правової, соціальної держави, активному впровадженню ідей громадянського та інформаційного суспільства, європейською інтеграцією України. Важливим видом спілкування для дитини є спілкування з однолітками, яке в перші роки навчання набуває особливого значення. Тому дослідження проблем спілкування саме в дітей молодшого шкільного віку є найбільш значущим і важливим, оскільки саме цей вік є переломним моментом в житті дитини: вона вступає в новий тип відносин з оточуючими людьми, у неї починають складатися нові різноманітні форми діяльності.

Актуальність проблеми налагодження міжособистісних взаємин між дітьми спричинено також необхідністю подолання автори-

тарних тенденцій навчання та виховання, які частково збереглися в сучасних навчальних закладах та стримують їхній розвиток. Гуманний особистісно-орієнтований підхід до дитини передбачає ставлення до неї, як до неповторної особистості, суб'єкта вільного розвитку, визнання його прав, виходячи із сукупності знань про людину.

У Законах України «Про освіту», «Про Національну доктрину розвитку освіти», «Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти», Національній програмі «Діти України» основну увагу акцентовано на необхідності формування в дітей правової та політичної культури, критичності та самокритичності, уміння приймати самостійні рішення та відповідати за їхню реалізацію, поваги до загальнолюдських і національних цінностей.

Вивчення взаємовідносин у дітей – традиційне явище у вітчизняній та зарубіжній

соціально-психологічній та педагогічній науках. Проблемами міжособистісних взаємин дітей доволі детально займалися В. В. Абраменкова, І. В. Дубровіна, М. І. Лісіна, В. С. Мухіна, Я. Л. Коломінський, А. М. Пріхожан, Е. О. Смірнова, В. Г. Утробіна, Д. І. Фельдштейн та ін. Вивченням міжособистісних відносин як основним фактором, що сприяє формуванню та становленню особистості, займалися багато відомих психологів і педагогів, а саме Г. А. Роков, В. П. Вахтерів, А. А. Реан, Г. Крайка, М. В. Гамезо, Б. С. Волков. Учені зазначають, що в молодшому шкільному віці все більшого значення для розвитку дитини набуває її спілкування з однолітками. У спілкуванні дитини з однолітками не тільки краще здійснюється пізнавальна предметна діяльність, але і формуються найважливіші навички міжособистісного спілкування і моральної поведінки. Від того, як дитина спілкується з однолітками, буде залежати напрям її розвитку. Отже, міжособистісні відносини є одним із факторів, що впливають на розвиток особистості. Тому проблемами міжособистісних відносин займаються багато вчених і ці проблеми є актуальними на сьогодні.

Теоретично обґрунтувати особливості розвитку міжособистісних відносин у дітей молодшого шкільного віку та розкрити міжособистісні взаємини як фактор особистісного розвитку дітей молодшого шкільного віку.

Набуття навичок соціальної взаємодії з групою однолітків і вміння заводити друзів є одним із найважливіших завдань розвитку дітей молодшого шкільного віку [3, 423].

Спілкування з однолітками відіграє важливу роль у цьому віці. Воно не лише робить самооцінку адекватнішою і допомагає соціалізації дітей в нових умовах, але і стимулює їх до навчання [8, 227].

Спочатку взаємини дітей багато в чому визначаються педагогом через організацію навчального процесу. Він сприяє формуванню статусів і міжособистісних стосунків дітей. Тому під час проведення соціометричних вимірів можна виявити, що серед тих дітей, яким віддається перевага, часто є ті, які добре вчаться, яких хвалять і виділяє педагог.

У подальшому навчанні особистість педагога стає менш значущою, зате зв'язки з ін-

шими дітьми стають тіснішими та диференційованими.

Зазвичай, діти починають спілкуватися, відчувачи симпатію, спільність яких-небудь інтересів. Чималу роль відіграє і близькість їхнього місця проживання, і статеві ознаки. Характерна ознака взаємин дітей молодшого шкільного віку полягає в тому, що їхня дружба заснована, як правило, на спільності зовнішніх життєвих обставин і випадкових інтересів; наприклад, вони ходять в одну школу чи навіть клас, поруч живуть, відвідують разом гуртки. Свідомість дітей молодшого шкільного віку ще не досягла того рівня, щоб вибирати друзів за будь-якими істотними якостями особистості. Але в цілому діти 9–10 років уже глибше усвідомлюють певні якості особистості, характеру. І вже в цьому віці за необхідності вибрати друзів мотивують свій вибір певними моральними якостями інших дітей [10, 323].

Саме в молодшому шкільному віці з'являється соціально-психологічний феномен дружби як індивідуально-виборчих глибоких міжособистісних стосунків дітей, що характеризуються взаємною прихильністю, що базується на відчутті симпатії та безумовного прийняття іншого. У цьому віці найбільш поширеною є групова дружба. Дружба виконує безліч функцій, головними з яких є розвиток самосвідомості та формування відчуття причетності, зв'язки із суспільством собі подібних [9, 260].

Завдяки емоційному залученню до спілкування дитини з однолітками, воно може бути товариським і приятельським. Товариське спілкування – емоційно менш глибоке спілкування дитини, реалізується в основному в колективі й переважно із дітьми своєї статі. Приятельське, як у колективі, так і поза ним, реалізується в основному з дітьми своєї статі [2, 303].

Взаємини хлопчиків і дівчаток мають стихійний характер. Основними показниками гуманних стосунків між хлопчиками та дівчатками є симпатія, товарицькість, дружба. Під час їхнього розвитку виникає прагнення до спілкування. Особиста дружба в дітей молодшого шкільного віку встановлюється дуже рідко порівняно з особистою товарицькістю й

симпатією. У цих процесах велика роль належить педагогу.

Типовими антигуманними стосунками між хлопчиками та дівчатками, за Ю. С. Митіної, є:

- ставлення хлопчиків до дівчаток: розбещеність, забіякуватість, грубість, зарозумілість, відмова від будь-яких відносин.
- ставлення дівчаток до хлопчиків: сором'язливість, скарги на поведінку хлопчиків або в окремих випадках протилежні явища, наприклад, дитячий флірт [7, 105].

Стосунки між хлопчиками та дівчатками потребують постійної уваги й корекції, ними слід розумно управляти, не покладаючись на те, що вони правильно розвиватимуться самі по собі [9, 221].

Діти по-різному ставляться до своїх товаришів: одних дітей вони вибирають, інших не вибирають, третіх відкидають; ставлення до одних стійке, до інших – не стійке.

У кожному колективі для кожної дитини існує три кола спілкування. У першому колі спілкування знаходяться ті діти, які є для конкретної дитини об'єктом постійних стійких виборів. Це діти, до яких вона відчуває стійку симпатію, емоційне тяжіння. Серед них є ті, хто, у свою чергу, симпатизує цій дитині. Тоді їх об'єднує взаємний зв'язок. У деяких дітей взагалі може не бути жодного товариша, до якого він відчував би стійку симпатію, тобто, у цієї дитини немає в колективі першого кола бажаного спілкування. Поняття першого кола спілкування передбачає як окремий випадок, так і угруповання. Угруповання формують діти, яких об'єднує взаємний зв'язок, тобто ті, хто входить в перше коло спілкування один з одним.

Усі діти, до яких дитина відчуває більшу чи меншу симпатію, належать до другого кола її спілкування в колективі.

Ці кола, звичайно, не знаходяться в константному стані. Дитина, яка раніше була в другому колі спілкуванні, може увійти до першого, і навпаки. Ці кола спілкування взаємодіють і з найбільш широким третім колом спілкування, яке вміщує всіх дітей колективу.

У дитини молодшого шкільного віку вже є прагнення зайняти певне положення в системі особистісних взаємин і у структурі колективу. Діти часто важко переживають невід-

повідність між прагненнями в цій сфері і фактичним станом [5, 113].

Система особистих стосунків у колективі складається в дитини шляхом освоєння навчальної дійсності. Основу цієї системи складають безпосередні емоційні стосунки, які переважають над усіма іншими [3, 424].

У прояві та розвитку потреби у спілкуванні в дітей молодшого шкільного віку спостерігаються значні індивідуальні особливості. Можна виокремити дві групи дітей відповідно до цих особливостей. В одних спілкування з товаришами в основному обмежується навчальною діяльністю. В інших – уже займає чимале місце в житті.

Молодший шкільний вік – це період позитивних змін і перетворень, що відбуваються з особистістю дитини. Тому важливий кожен рівень досягнень, здійснених дитиною на цьому віковому етапі. Якщо в цьому віці дитина не відчує радості пізнання, не матиме впевненості в своїх здібностях і можливостях, зробити це надалі буде важче. І положення дитини в структурі особистісних взаємин з однолітками також важче буде виправити [7, 260].

На положення дитини в системі особистісних взаємин впливає і такий феномен як мовна культура спілкування, яка полягає не лише в тому, що дитина правильно виголошує та правильно підбирає слова ввічливості. Дитина, яка володіє лише цими можливостями, може викликати в однолітків відчуття поблажливої переваги над ними, оскільки її мовлення позбавлене вольового потенціалу, що виражається в експресії, впевненості в собі та проявляється у відчутті власної гідності.

Саме засвоєні та використані дитиною засоби ефективного спілкування в першу чергу визначають ставлення до нього навколишніх людей. Спілкування стає особливою школою соціальних стосунків. Саме в умовах самостійного спілкування дитина відкриває для себе всілякі стилі можливої побудови стосунків [6, 253].

Потреба в спілкуванні з однолітками, яких не можуть замінити батьки, виникає в дітей дуже рано та з віком посилюється. Відсутність оточення однолітків негативно позначається на розвитку комунікативних здібностей і самосвідомості дитини. Спілкування

з однолітками в молодшому шкільному віці стає в абсолютно новою та цілком особливою діяльністю, предметом якої є інша людина, пізнання цієї людини, а також пізнання самого себе шляхом порівняння з нею [1].

Діти вступають у певні особисті відносини з однолітками. Ці відносини ґрунтуються на відчуттях симпатії й антипатії. Крім того, особистісні відносини можуть ґрунтуватися на спільності інтересів, думок, поглядів. Статус дитини в системі особистісних відносин є для неї дуже значущим і суттєво впливає на його поведінку і самосвідомість надалі. Відсутність близьких товаришів негативно позначається на емоційному стані дитини, породжує глибокі переживання, наприклад відчуття самотності, невіру в себе тощо [4].

Визначаючи положення кожної дитини в колективі, треба прагнути знайти способи поліпшення цього положення, виявляючи причини, від яких воно залежить. Необхідно вивчати групи дітей, визначати статус кожної дитини в групі та займатися корекцією поведінки ізольованих дітей, корекцією ставлення до них однолітків, це зменшить кількість дітей з асоціальною поведінкою та допоможе дітям відчувати позитивні емоції в колективі, мати високий статус серед однолітків.

Отже, міжособистісні стосунки дітей молодшого шкільного віку залежать від багатьох чинників, серед яких успішність у навчанні, взаємна симпатія, спільність інтересів, зовнішні життєві обставини, статеві ознаки. Усі ці чинники впливають на вибір взаємин дитини з однолітками та їхню значу-

щість. В основі розвитку взаємин у дітей лежить потреба в спілкуванні, і ця потреба змінюється з віком. Вона задовольняється різними дітьми неоднаково. Кожна дитина займає особливе положення й у системі особистих, і в системі ділових стосунків, на які впливають успіхи дитини, її особисті переваги, інтереси, мовна культура, індивідуальні етичні якості.

Список використаних джерел

1. Бодалев А. А. Особа і спілкування: Вибр. психол. тв. / А. А. Бодальов. – М. : Міжнар. псих. акад., 1995. – 326 с.
2. Волков Б. С. Вікова психологія. У 2-х частинах. Ч. 2 : Від молодшого шкільного віку до юнацтва: навчальний посібник для студентів вузів, які навчаються за пед. спеціальностями / Б. С. Волков, Н. В. Волкова; під ред. Б. С. Волкова. – М. : Гуманітарний видавничий центр ВЛАДОС, 2005. – 343 с.
3. Дубровіна І. В. Психологія / Дубровіна І. В., Данилова Є. С., Прихожан А. М. ; за ред. І. В. Дубровиною. – М. : Просвещение, 1999. – 464 с.
4. Ключова Н. В. Учимо дітей спілкуванню. Популярний посібник для батьків і педагогів / Ключова Н. В., Касаткіна Ю. В. – Ярославль, 2006. – 378 с.
5. Коломінський Я. Л. Соціальна психологія шкільного класу: науково-метод. посібник для педагогів і психологів / Я. Л. Коломінський. – Мінськ : ФУА інформ, 2003. – 312 с.
6. Мухіна В. С. Вікова психологія: феноменологія розвитку, дитинство, отроцтво: підручник для студентів вузів / В. С. Мухіна. – 4-е вид., стереотипне. – М. : Академія, 1999. – 456 с.
7. Психологія людини від народження до смерті / під ред. А. А. Реана. – СПб : Питер, 2002. – 544 с.
8. Психологія розвитку: підручник для студентів вищ. пед. і психол. навч. закладів / Г. М. Марютіна, Т. Г. Стефаненко, К. Н. Поливанова [та ін.] ; під ред. Т. Д. Марцинковської. – М. : Академія, 2001. – 352 с.
9. Реан А. А. Соціально-педагогічна психологія / А. А. Реан, Я. Л. Коломінський. – СПб. : С-ПТБ, 2000. – 212 с. – (Серія «Майстри психології»).
10. Сапагова О. Є. Психологія розвитку людини: навчальний посібник / О. Є. Сапагова. – М. : Аспект прес, 2001. – 460 с.

A. O. DRAHAN
Mykolaiv

DEVELOPMENT OF INTERPERSONALITY RELATIONS OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN

In the article we grounded the feature of development of interpersonality relations for the children of midchildhood grounded. Considered the features of midchildhood. Analysed the features of construction of relations between girls and boys of midchildhood. Considered factors which influence on the choice of relations with the children of the same age and meaningfulness of it. Analysed the friendship as the phenomenon which arises up exactly in a midchildhood. Reflected the features of specific intercourse of children in the collective of yearlings; considered the influence of language culture on position of child in the system of personality mutual relations. Analysed the influence of status of child in the system of personality relations on his personality development.

Key words: interpersonality relations, midchildhood, mutual relations, personality development.

А. А. ДРАГАН
г. Николаев

РАЗВИТИЕ МЕЖЛИЧНОСТНЫХ ОТНОШЕНИЙ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

В статье обоснованы особенности развития межличностных отношений у детей младшего школьного возраста. Рассмотрены особенности младшего школьного возраста. Проанализированы особенности построения отношений между девочками и мальчиками младшего школьного возраста. Рассмотрены факторы, которые влияют на выбор взаимоотношений ребенка со сверстниками и их значимость. Проанализирована дружба, как феномен, который возникает именно в младшем школьном возрасте. Освещены особенности специфики общения детей в коллективе сверстников. Определено влияние языковой культуры общения на положение ребенка в системе личностных взаимоотношений. Проанализировано влияние статуса ребенка в системе личностных отношений на его личностное развитие.

Ключевые слова: межличностные отношения, младший школьный возраст, взаимоотношения, личностное развитие.

Стаття надійшла до редколегії 15.02.2015

УДК 373.2.015.31:33+316.614.5

С. А. ІВАНЧУК

м. Слов'янськ

alieva.sabina@inbox.ru

ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ І СІМ'Ї З ЕКОНОМІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Стаття присвячена актуальній проблемі дошкільної освіти на сучасному етапі – економічному вихованню дітей дошкільного віку. Наголошується на провідному впливі сім'ї на становленні економічної культури дитини. На основі аналізу робіт, присвячених проблемам організації ефективної взаємодії дошкільного закладу із сім'єю (Л. Артемова, А. Богуш, Р. Буре, Л. Загик, В. Котирло, Т. Маркова, Л. Островська та ін.) та економічного виховання дітей дошкільного віку (Т. Грасс, Н. Грама, Н. Дудник, Н. Кривошея, В. Кушнір, Т. Подкаминська, І. Ярита та ін.), зроблено спробу визначити та обґрунтувати ефективні форми взаємодії педагога з родинами вихованців для їхнього економічного виховання. Означені форми поділено на три групи: діагностичні, науково-інформаційні, практичні.

Ключові слова: діти дошкільного віку, економічне виховання, дошкільний заклад, сім'я, форми взаємодії.

Сучасний економічний розвиток, швидкість оновлення інформації та зміни в суспільстві зумовлюють подальший розвиток економічної освіти, потребують пошуку нових способів реалізації цілей та вирішення завдань, які виникають перед нею. Економічне навчання та виховання реалізуються на всіх ланках освіти, проте первинною з них є дошкільна освіта, коли закладаються основи економічних знань, формується початковий економічний досвід, закладаються основи культури споживання. Провідну роль у становленні економічної культури дитини здійснює її родина, що формує у неї ставлення до результатів власної праці та праці інших, уміння робити вибір серед низки потреб і бажань, уміння

приспосовуватися та діяти в постійно змінюваних економічних обставинах тощо. Ця думка визначається більшістю дослідників у галузі економічного виховання (А. Аменд, С. Бадмаєва, Д. Березовська, О. Варецька, Л. Галкіна, Г. Ковальчук, Л. Кураков, Б. Левін, М. Петрович, А. Рижкова, І. Сасова, І. Трубавіна та ін.).

У зв'язку з цим організація економічної освіти в рамках дошкільного закладу, який відвідує дитина, має будуватися з урахуванням особливостей і можливостей її родини. Залученню сім'ї до економічного виховання дітей в дошкільному закладі сприяє встановлення контактів вихователя з батьками.

Взаємодія дошкільного закладу із сім'ями вихованців на сучасному етапі продовжує